CHACÓN NAVAS

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
L. A. GEELHOED
prednesené 16. marca 2006 [1]

I — Úvod

1. Už druhýkrát [2] boli Súdnemu dvoru položené otázky týkajúce sa výkladu určitého pojmu zo smernice Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolaní [3] (ďalej len „smernica" alebo „smernica 2000/78") [4].

2. Táto smernica zakazuje priamu alebo nepriamu diskrimináciu na základe rôznych dôvodov vrátane zdravotného postihnutia. Prejednávaná vec sa týka výkladu pojmu „zdravotné postihnutie". Tento pojem v smernici nie je vymedzený. Otázky boli položené v súvislosti s prepustením pracovníčky počas práceneschopnosti z dôvodu choroby. Konkrétnejšie ide o to, či sa môže choroba považovať za zdravotné postihnutie na účely pôsobnosti tejto smernice, a v prípade zápornej odpovede, či v každom prípade diskriminácia na základe choroby patrí do pôsobnosti smernice.

II — Právny rámec

A — *Právna úprava Spoločenstva*

3. Článok 13 ods. 1 ES znie:

„Rada môže, bez toho, aby boli dotknuté ostatné ustanovenia tejto zmluvy a v rámci právomocí, ktorými je poverené Spoločenstvo, na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom, jednomyseľne prijať opatrenia na boj proti diskriminácii založenej na pohlaví, rasovom alebo etnickom pôvode, náboženskom vyznaní alebo viere, postihnutí [zdravotnom postihnutí — *neoficiálny preklad*], veku alebo sexuálnej orientácii."

1 — Jazyk prednesu: holandčina.

2 — Súdny dvor o tejto smernici rozhodol v rozsudku z 22. novembra 2005, Mangold (C-144/04, Zb. s. I-9981).

3 — Ú. v. ES L 303, s. 16; Mim. vyd. 05/004, s. 79.

4 — Táto smernica je aj predmetom konaní o nesplnenie povinnosti, ktoré podala Komisia proti rôznym členským štátom pre jej oneskorené prebratie. Prvý rozsudok v týchto konaniach o nesplnenie povinnosti bol vyhlásený 20. októbra 2005, Komisia/Luxembursko (C-70/05, neuverejnený v Zbierke). Odôvodnenia diskriminácie na základe veku podľa článku 6 ods. 1 smernice 2000/78 sa týkal rozsudok Mangold (už citovaný v poznámke pod čiarou 2).

4. Smernica 2000/78 bola prijatá na základe článku 13 ES. Z článku 1 tejto smernice vyplýva, že jej účelom je ustanovenie všeobecného rámca pre boj proti diskriminácii v zamestnaní a povolaní na základe náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie s cieľom zaviesť v členských štátoch uplatňovanie zásady rovnakého zaobchádzania.

5. Sedemnáste odôvodnenie znie:

„Táto smernica, bez ohľadu na povinnosť zabezpečiť primerané úpravy pre ľudí so zdravotným postihnutím, nevyžaduje nábor, postup v zamestnaní, zachovanie pracovného pomeru alebo odbornú prípravu jednotlivca, ktorý nie je príslušný, schopný alebo k dispozícii, aby vykonával podstatné funkcie dotknutého pracovného zaradenia alebo aby absolvoval príslušnú odbornú prípravu [Táto smernica nevyžaduje zamestnanie, postup v zamestnaní, zachovanie pracovného pomeru alebo odbornú prípravu jednotlivca, ktorý nie je kompetentný, schopný alebo k dispozícii, aby vykonával podstatné funkcie dotknutého pracovného zaradenia alebo aby absolvoval príslušnú odbornú prípravu, tým však nie je dotknutá povinnosť zabezpečiť primerané úpravy pre osoby so zdravotným postihnutím — *neoficiálny preklad*].

6. Článok 3 smernice znie:

„1. V rámci právomocí delegovaných na Spoločenstvo sa bude táto smernica vzťahovať na všetky osoby, tak vo verejnom ako i v súkromnom sektore, vrátane verejných orgánov vo vzťahu k:

...

c) podmienkam zamestnania a pracovným podmienkam vrátane podmienok prepúšťania [prepúšťania zo zamestnania — *neoficiálny preklad*] a odmeňovania,

...“

7. Článok 5 smernice znie:

„Na uplatnenie zásady rovnakého zaobchádzania vo vzťahu k osobám so zdravotným postihnutím sa vykonajú primerané prispôsobenia [úpravy — *neoficiálny preklad*]. Znamená to, že zamestnávatelia vykonajú [prijmú — *neoficiálny preklad*] podľa potreby jednotlivého prípadu vhodné opatrenia, aby umožnili osobe so zdravotným postihnutím vstúpiť [vstúpiť do zamestnania — *neoficiálny preklad*], zúčastňovať sa [vykonávať ho — *neoficiálny preklad*] alebo postupovať v zamestnaní alebo absolvovať odbornú prípravu, pokiaľ také opatrenia nie sú pre zamestnávateľa neúmerným bremenom. Toto bremeno nebude neúmerné, ak je dostatočne kompenzované opatreniami existujúcimi v rámci politiky zdravotne postihnutých v danom členskom štáte.“

8. Štvrté odôvodnenie odporúčania Rady 86/379/EHS z 24. júla 1986 o zamestnávaní zdravotne postihnutých ľudí v spoločenstve [*neoficiálny preklad*] [5] znie:

„... na účely tohto odporúčania sa pojmom „zdravotne postihnutý“ rozumejú všetky

5 — Ú. v. ES L 225, s. 43.

osoby, ktoré majú vážne zdravotné postihnutie v dôsledku fyzického, psychického alebo psychologického postihnutia" [*neoficiálny preklad*].

9. Bod 26 Charty základných sociálnych práv pracovníkov Spoločenstva z 9. decembra 1989 znie:

„Ktorákoľvek zdravotne postihnutá osoba bez ohľadu na pôvod a povahu jej postihnutia musí mať nárok na dodatočné konkrétne opatrenia, ktorých cieľom je uľahčenie jej profesijnej a spoločenskej integrácie.

Tieto zlepšujúce opatrenia sa musia týkať, v závislosti od schopností dotknutých osôb, najmä odborného vzdelávania, ergonómie, prístupnosti, mobility, dopravných prostriedkov a ubytovania." [*neoficiálny preklad*]

B — *Vnútroštátne právo*

10. Článok 14 ústavy stanovuje, že Španieli sú si rovní pred zákonom, pričom je zakázaná akákoľvek diskriminácia z dôvodu narodenia, rasy, pohlavia, náboženstva, názoru alebo akejkoľvek inej podmienky alebo osobnej alebo spoločenskej okolnosti.

11. Základné predpisy, ktoré upravujú pracovnoprávne vzťahy, sú uvedené v Estatuto de los Trabajadores (štatút pracovníkov; ďalej len „štatút"). V článku 55 ods. 3 štatútu sú uvedené rôzne spôsoby prepustenia zo zamestnania: zákonné, nezákonné a neplatné.

12. Podľa článku 55 ods. 4 je prepustenie zo zamestnania nezákonné, ak sa nepreukáže porušenie zmluvy zavinené pracovníkom, alebo ak jeho forma nespĺňa náležitosti ustanovené zákonom.

13. Podľa článku 55 ods. 5 je prepustenie zo zamestnania neplatné z diskriminačných dôvodov zakázaných ústavou alebo zákonom alebo na základe toho, že spôsobuje porušenie základných práv a slobôd priznaných pracovníkom.

14. Z článku 55 ods. 6 štatútu vyplýva, že účinkom neplatného prepustenia zo zamestnania je okamžité spätné zaradenie pracovníka a náhrada nevyplatenej mzdy.

15. Dôsledky nezákonného prepustenia zo zamestnania sú uvedené v článku 56 štatútu. Podľa tohto ustanovenia spôsobuje nezákonné prepustenie zo zamestnania stratu pracovného miesta s náhradou škody, ak sa zamestnávateľ nerozhodne zaradiť pracovníka späť na jeho pracovné miesto.

16. Článok 17 ods. 1 štatútu bol zmenený a doplnený zákonom č. 62/03, ktorým sa do vnútroštátneho práva prebrala smernica 2000/78 a ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2004. Platné znenie článku 17 ods. 1 štatútu znie:

„Za neplatné a neúčinné sa považujú ustanovenia predpisov, ustanovenia kolektívnych zmlúv, jednotlivé zmluvy a jednostranné rozhodnutia zamestnávateľa, ktoré vytvárajú priamo alebo nepriamo negatívnu diskrimináciu založenú na veku alebo zdravotnom postihnutí alebo pozitívnu alebo negatívnu diskrimináciu v oblasti zamestnania, odmeňovania, pracovného času a iných pracovných podmienok založenú na pohlaví, rase alebo etnickom pôvode, občianskom postavení, sociálnej situácii, náboženstve alebo presvedčení, politických názoroch, sexuálnej orientácii, príslušnosti alebo nepríslušnosti k odborom a ich dohodám, príbuzenských vzťahoch s inými pracovníkmi v podniku a jazyku v Španielsku.

...“

17. Toto ustanovenie vymedzuje a spresňuje zásadu rovnosti pred zákonom a zákazu diskriminácie v oblasti pracovnoprávnych vzťahov, ktoré sú upravené v španielskom právnom poriadku a uvedené v článku 14 španielskej ústavy.

III — Spor vo veci samej a prejudiciálne otázky

A — *Okolnosti súvisiace s návrhom na začatie prejudiciálneho konania*

18. Pani Chacón Navas pracuje, resp. pracovala pre spoločnosť Eurest Colectividades SA (ďalej len „Eurest“), ktorá sa špecializuje na hromadné stravovanie. Od 14. októbra 2003 je práceneschopná z dôvodu choroby a dostáva dávky z dôvodu dočasnej práceneschopnosti.

19. Eurest jej 28. mája 2004 písomne oznámil, že ju prepúšťa zo zamestnania od 31. mája 2004 bez uvedenia dôvodu. Eurest v liste, v ktorom oznamuje prepustenie zo zamestnania, uznal, že podľa článku 56 štatútu je prepustenie zo zamestnania nezákonné, a preto jej ponúkol náhradu škody za prepustenie zo zamestnania.

20. Pani Chacón Navas, ktorá nesúhlasila s prepustením zo zamestnania, podala na súd žalobu. Vo svojej žalobe z 29. júna 2004 tvrdí, že prepustenie zo zamestnania je neplatné z dôvodu nerovnakého zaobchádzania a diskriminácie, keďže bola už osem mesiacov dočasne práceneschopná z dôvodu choroby. Domáhala sa, aby bola zaradená späť na svoje pracovné miesto.

21. Na pojednávaní, ktoré sa konalo 16. septembra 2004 Eurest uviedol, že žalobkyňa vo veci samej neuviedla žiadny dôkaz, z ktorého by vyplývala diskriminácia a porušenie základných práv. Pani Chacón Navas trvala na tom, čo je uvedené v jej žalobe: že bola práceneschopná z dôvodu choroby od 14. októbra 2003 (zo spisu vo veci samej možno zistiť, že čakala na operáciu) a že sa domnievala, že existujú dostatočné dôkazy na to, aby sa prepustenie zo zamestnania považovalo za diskriminačné.

22. Vnútroštátny súd požiadal 21. septembra 2004 úrad pre lekársky dohľad o informácie týkajúce sa dočasnej práceneschopnosti pani Chacón Navas, najmä chcel zistiť dátum začatia a skončenia práceneschopnosti z dôvodu choroby a či tento stav ešte trvá. Tento úrad v odpovedi na žiadosť 11. novembra 2004 potvrdil, že pani Chacón Navas bola práceneschopná z dôvodu choroby od 14. októbra 2003 a že sa nedalo očakávať, že sa bude môcť v krátkom čase vrátiť do práce.

23. Podľa vnútroštátneho súdu z dôvodu, že pani Chacón Navas preukázala, že bola prepustená zo zamestnania počas práceneschopnosti z dôvodu choroby, že jej zamestnávateľ neuviedol žiadne skutočnosti ani dôkazy, z ktorých by vyplynuli platné dôvody prepustenia zo zamestnania, v dôsledku čoho nastal prenos dôkazného bremena, je potrebné dospieť k záveru, že pani Chacón Navas bola prepustená zo zamestnania výlučne preto, lebo bola práceneschopná z dôvodu choroby.

24. Vnútroštátny súd pripomína, že podľa ustálenej španielskej judikatúry sa takéto prepustenie zo zamestnania považuje za nezákonné a nie za neplatné. Vyplýva to z rozsudku Tribunal Supremo z 29. januára 2001, ktorý následne prevzali všetky vyššie súdne orgány. Táto judikatúra je založená na skutočnosti, že v španielskom práve nie je výslovne uvedené ustanovenie, ktoré by zahŕňalo osobnú okolnosť „choroby" na to, aby sa užitočne mohlo zabrániť akejkoľvek diskriminácii v tejto oblasti a uložiť zákaz diskriminácie v súkromnoprávnych vzťahoch.

25. Vnútroštátny súd sa domnieva, že dôvod ochrany sa môže vyvodiť z primárneho a sekundárneho práva, najmä zo smernice 2000/78.

26. Pýta sa, či existuje určitá príčinná súvislosť medzi „zdravotným postihnutím" a „chorobou". Podľa jeho názoru je možné použiť International Classification of Functioning, Disability and Health (medzinárodná klasifikácia funkcií, zdravotných postihnutí a zdravia, ďalej len „CIF") vydanú Svetovou zdravotníckou organizáciou. V nej je pojem „zdravotné postihnutie" vymedzený ako generický pojem, ktorý zahŕňa postihnutie a faktory, ktoré obmedzujú činnosť a účasť na spoločenskom živote, a zohľadňuje negatívne hľadiská vzájomného vzťahu medzi zdravotným stavom jednotlivca a okolnosťami súvisiacimi s kontextom, okolím a jeho osobným stavom.

27. Vnútroštátny súd uvádza, že choroba je zdravotný stav, ktorý môže vyvolať zdravotné postihnutie spôsobilé jednotlivca fyzicky

obmedziť. Podľa jeho názoru, akonáhle sa zistí choroba zamestnanca, mal by byť chránený aj na základe zákazu diskriminácie z dôvodu zdravotného postihnutia. Vzhľadom na to, že choroba by mohla spôsobiť zdravotné postihnutie, opačné riešenie by mohlo vo významnom rozsahu zmariť ochranu, ktorú sledoval zákonodarca, a mohlo by podnecovať k nekontrolovaným diskriminačným praktikám.

28. V prípade, ak sa choroba a zdravotné postihnutie majú považovať za rozdielne pojmy a z toho dôvodu sa smernica 2000/78 na prvý z týchto pojmov nevzťahuje, vnútroštátny súd sa pýta, či sa môže ochranná sieť stanovená smernicou rozšíriť okrem znakov zdravotného postihnutia uvedených v smernici aj na identifikačné znaky choroby.

B — *Prejudiciálne otázky*

29. Vzhľadom na existenciu pochybností týkajúcich sa správneho výkladu rozhodol Juzgado de lo Social nº 33 de Madrid (Španielsko) položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

„1. Chráni smernica 2000/78 v rozsahu, v akom v článku 1 ustanovuje všeobecný rámec boja proti diskriminácii na základe zdravotného postihnutia, pracovníčku, ktorá bola prepustená zo zamestnania výlučne z dôvodu, že ochorela?

2. Subsidiárne, v prípade zápornej odpovede na prvú otázku, ak by bol vyslovený názor, že choroba nespadá do rámca ochrany, ktorú smernica 2000/78 poskytuje proti diskriminácii na základe zdravotného postihnutia: Možno chorobu považovať za identifikačný znak doplňujúci tie prípady, v ktorých smernica 2000/78 zakazuje diskrimináciu?"

C — *Konanie pred Súdnym dvorom*

30. V konaní predložili písomné pripomienky nemecká, holandská, rakúska, španielska, česká vláda a vláda Spojeného kráľovstva, ako aj Komisia.

IV — Posúdenie

A — *Prípustnosť*

31. Žalovaný v spore vo veci samej a Komisia vo svojich písomných pripomienkach tvrdia, že existujú dôvody na vyhlásenie prejudiciálnych otázok vnútroštátneho súdu za neprípustné.

32. Podľa žalovaného v spore vo veci samej sú otázky neprípustné, pretože Tribunal Supremo už rozhodol, že prepustenie práceneschopného pracovníka zo zamestnania z dôvodu choroby nepredstavuje samo osebe zakázanú diskrimináciu.

Komisia má pochybnosti o prípustnosti otázok, pretože v uznesení, ktorým sa začalo prejudiciálne konanie, je skutkový stav sporu uvedený veľmi stručne, a preto nemožno užitočne odpovedať na otázky na účely vyriešenia sporu vo veci samej. Najmä nedostatok akýchkoľvek údajov týkajúcich sa povahy a predpokladaného skončenia choroby napríklad spôsobuje nemožnosť určiť, či v prejednávanej veci ide o zdravotné postihnutie.

33. Podľa môjho názoru nemožno vyhovieť tvrdeniu žalovaného v spore vo veci samej, ktoré sa týka neprípustnosti otázok. Okolnosť, že Tribunal Supremo už rozhodol, že prepustenie zo zamestnania z dôvodu choroby nemožno považovať za úkon, ktorý patrí do rozsahu pôsobnosti zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia, totiž nemôže spôsobiť neprípustnosť položených otázok. Tieto otázky sa týkajú práve rozsahu pôsobnosti zákazu diskriminácie, ktorý je uvedený v smernici 2000/78. Keby sa vzťahoval aj na dlhodobé ochorenia, mohlo by to mať dôsledky na výklad a na uplatňovanie španielskej právnej úpravy, ktorá sa vzťahuje na skutkový stav sporu vo veci samej.

34. Na prvý pohľad sa zdá, že väčšiu váhu má tvrdenie Komisie. Skutočne je skutkový stav sporu vo veci samej, najmä povaha, závažnosť a dĺžka trvania choroby pani Chacón Navas uvedený v uznesení, ktorým sa začalo prejudiciálne konanie, veľmi stručne. Ako poukázala Komisia, rozbor súdneho spisu v spore vo veci samej naozaj neposkytuje veľa údajov o skutkovom stave.

35. Podľa môjho názoru z odôvodnenia uznesenia, ktorým sa začalo prejudiciálne konanie, dostatočne jasne vyplývajú dôvody, pre ktoré sú pre vnútroštátny súd potrebné presnejšie údaje na to, aby mohol na skutkový stav vo veci samej, o ktorej má rozhodnúť, uplatniť zákaz diskriminácie na základe zdravotného postihnutia uvedeného v smernici 2000/78.

Keďže v španielskom pracovnom práve sú dôsledky nezákonného prepustenia zo zamestnania z dôvodu choroby a nezákonného prepustenia zo zamestnania na základe zdravotného postihnutia veľmi odlišné — v prvom prípade ide o nezákonné prepustenie zo zamestnania, s ktorým je spojená náhrada škody dotknutého pracovníka, v druhom prípade ide o neplatné prepustenie zo zamestnania s tým dôsledkom, že zamestnávateľ musí okamžite spätne zaradiť pracovníka na pracovné miesto a uhradiť nevyplatenú mzdu, — na účely rozhodnutia sporu vo veci samej má požadovaný výklad týkajúci sa rozsahu vecnej pôsobnosti zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia podľa práva Spoločenstva určite význam.

36. Zo skutočnosti, že šesť členských štátov predložilo písomné pripomienky, ktorých obsah sa vzťahuje na osobitné súvislosti sporu vo veci samej, je teda možné vyvodiť, že uznesenie, ktorým sa začalo prejudiciálne konanie, obsahuje dostatočné údaje. Aj podľa Komisie znenie uznesenia, ktorým sa začalo prejudiciálne konanie, zjavne nebráni odpovedaniu na podstatu otázok.

37. Preto konštatujem, že pre neprípustnosť skúmaných prejudiciálnych otázok neexistujú presvedčivé argumenty.

B — *Úvodné pripomienky*

1. Článok 13 ES ako právny základ smernice 2000/78

38. V uznesení, ktorým sa začalo prejudiciálne konanie, sa poukazuje okrem článku 13 ES, ktorý je právnym základom smernice 2000/78, aj na článok 136 ES a 137 ES. Zdá sa, že týmto spôsobom vnútroštátny súd navrhuje, že aj tieto ustanovenia sú pre odpovedanie na položené otázky podstatné.

39. Toto východisko sa mi nezdá správne. Zo znenia odôvodnení vyplýva, že smernica 2000/78 vychádza výlučne z článku 13 ES.

40. Článok 13 ES bol do Zmluvy ES doplnený Amsterdamskou zmluvou. Toto ustanovenie priznáva Komisii právomoc prijímať potrebné opatrenia na boj proti diskriminácii založenej na pohlaví, rasovom alebo etnickom pôvode, náboženskom vyznaní alebo viere, zdravotnom postihnutí, veku alebo sexuálnej orientácii.

41. Zo slovného spojenia „bez toho, aby boli dotknuté ostatné ustanovenia tejto zmluvy," vyplýva, že článok 13 ES má subsidiárny charakter. To znamená, že nie je možné prihliadať na iné ustanovenia Zmluvy ako na právny základ opatrení, ktoré sa majú prijať podľa článku 13 ES.

42. Pokiaľ ide konkrétnejšie o ochranu zdravotne postihnutých osôb na trhu práce, na tento účel by sa mohol za právny základ považovať aj článok 137 ES, ktorý priznáva Spoločenstvu možnosť prijať opatrenia na podporu a dopĺňanie činnosti členských štátov, okrem iného v boji proti vylučovaniu osôb zo spoločnosti [článok 137 ods. 1 písm. j) ES].

43. Tento právny základ má však iný charakter ako článok 13 ES. Tvorí právny základ pre doplnenie zosúladenia častí sociálnej politiky členských štátov. Takto je jeho

osobný, ako aj vecný rozsah pôsobnosti širší ako rozsah pôsobnosti článku 13 ES, keďže sa vzťahuje aj na iné kategórie „vylúčených", ako sú tie, ktoré sú uvedené v článku 13 ES, a môže sledovať aj iné ciele ako len zákaz diskriminácie.

44. Rozdielna pôsobnosť sa prejavuje aj v druhoch opatrení, ktoré sa môžu prijať podľa článku 137 ods. 1 písm. j) ES. Môžu napríklad spočívať v osobitných podporných alebo ochranných opatreniach s účelom ukončiť určité formy vylúčenia, ktoré musia členské štáty zahrnúť do svojich vnútroštátnych právnych poriadkov. Zákaz diskriminácie na základe zdravotného postihnutia upraveného v článku 13 ES, ktorý je podrobnejšie upravený v smernici 2000/78, predstavuje všeobecnú kvalitatívnu hranicu, ktorá zaväzuje členské štáty pri vydávaní svojich príslušných právnych predpisov a pri ich rozhodovacom postupe vo veci zamestnania a pracovných podmienok týkajúcich sa zdravotne postihnutých osôb, a uplatňuje sa teda aj v horizontálnych vzťahoch na trhu práce medzi zamestnávateľmi a zamestnancami.

45. Voľba článku 13 ES ako jediného právneho základu všeobecného zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia je preto správna. Na položené otázky teda treba odpovedať z hľadiska znenia a pôsobnosti tohto článku.

2. Výklad článku 13 ES a smernice 2000/78

46. Z genézy a znenia článku 13 ES vyplýva, že tvorcovia Zmluvy boli pri vypracovaní tohto dodatočného ustanovenia zákazu diskriminácie opatrní. Pôvodné návrhy tohto ustanovenia sa v priebehu prípravných prác, ktoré viedli k uzatvoreniu Amsterdamskej zmluvy, stále viac obmedzovali. [6]

47. Tento opatrný postoj je viditeľný v znení článku 13 ES.

V prvom rade predstavuje jediný právny základ pre prijatie „potrebných opatrení".

V druhom rade výpočet dôvodov zákazu diskriminácie je taxatívny. To je v protiklade s klasickými medzinárodnými zmluvami v oblasti ľudských práv a napríklad aj

6 — Pozri najmä BELLE, M., a WADDINGTON, L.: „The 1996 Intergovernmental Conference and the Prospects of a non-Discrimination Treaty Article", 25 Industrial Law journal (1996), s. 320 až 326; BARENTS, R.: Het Verdrag van Amsterdam, Deventer, 1997, s. 40 až 43, a DE SCHUTTER, O.: „Les droits fondamentaux dans le traité d'Amsterdam", v Lejeune, Y., (vydavateľ) Le traité d'Amsterdam, Bruxelles, 1999, s. 154 až 188, najmä strany 184 až 187.

s článkom II-81 Zmluvy o Ústave pre Európu, v ktorom je výpočet dôvodov zákazu diskriminácie uvedený demonštratívne.

V treťom rade subsidiárny charakter už bol rozvedený vyššie.

V štvrtom rade je na uplatňovanie článku 13 ES nevyhnutné, aby navrhované opatrenia ostali „v rámci právomocí, ktorými je [touto Zmluvou] poverené Spoločenstvo".

48. Podľa môjho názoru presvedčivé argumenty svedčia v prospech prihliadnutia na vymedzenia a hranice uvedené v článku 13 ES pri výklade tohto článku, ako aj „potrebných opatrení" prijatých na jeho základe, akým je v tomto prípade smernica 2000/78. Odzrkadľujú relatívne nedávnu výslovnú vôľu tvorcov Zmluvy a zákonodarcu Spoločenstva.

49. Bez ohľadu na tieto tvrdenia týkajúce sa genézy Zmluvy a jej znenia však existujú aj vecné argumenty proti extenzívnemu výkladu.

50. Z podstaty mnohých zákazov diskriminácie uvedených v článku 13 ES, medzi ktoré patrí zákaz diskriminácie na základe veku a zdravotného postihnutia, vyplýva, že zisteniu akejkoľvek zakázanej nerovnosti v zaobchádzaní zodpovedá základné právo na rovnosť prístupu k povolaniu alebo činnosti alebo zachovanie zamestnania za rovnakých podmienok, právo na osobitné vzdelanie alebo na dávky, ktoré vyvažujú alebo znižujú rozsah obmedzení vyplývajúcich z veku alebo zdravotného postihnutia. S prihliadnutím na potenciálne rozsiahle hospodárske a finančné dôsledky, ktoré môžu mať tieto zákazy diskriminácie na vzájomné horizontálne vzťahy medzi občanmi a na vertikálne vzťahy medzi orgánmi verejnej moci a dotknutými občanmi, je na vnútroštátnej úrovni zákonodarca povinný presne vymedziť rozsah pôsobnosti týchto zákazov diskriminácie vrátane odôvodnených výnimiek a obmedzení, ako aj primeraných prostriedkov, ktoré musia byť k dispozícii ako náhrada.

51. Presnejšie vymedzenie, ktoré smernica 2000/78 stanovuje pre zákazy diskriminácie na základe veku a zdravotného postihnutia najmä v článkoch 5 a 6, naznačuje, že aj zákonodarca Spoločenstva si bol vedomý týchto potenciálne rozsiahlych hospodárskych a finančných dôsledkov.

52. Definície a obmedzenia, ktoré sú uvedené v smernici 2000/78, si zaslúžia, aby sa

brali vážne do úvahy, keďže hospodárske a finančné účinky zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia majú vplyv najmä na oblasti, ktoré patria do rámca pôsobnosti Zmluvy, ale v ktorých má Spoločenstvo nanajvýš čiastočnú, ale častejšie doplnkovú právomoc. To sa týka politiky zamestnanosti, v ktorej má Spoločenstvo nepatrnú koordinačnú právomoc, ktorá je spresnená v článkoch 125 ES až 130 ES, a sociálnej politiky podľa článku 137 ods. 1 prvej vety ES, podľa ktorej Spoločenstvo „podporuje a dopĺňa" činnosti členských štátov v rôznych oblastiach. V oblastiach relevantných v prejednávanej veci, ako je všeobecné a odborné vzdelávanie upravené v článkoch 149 ES a 150 ES a verejné zdravie upravené v článku 152 ES, má právomoc Spoločenstva obdobný doplnkový charakter.

53. Vyvodzujem z toho, že Súdny dvor má rešpektovať voľbu zákonodarcu Spoločenstva v právnych predpisoch, ktorými sa vykonáva článok 13 ES s poukazom na vymedzenie zákazu diskriminácie a obmedzenia osobného a vecného rozsahu pôsobnosti tohto zákazu a nebude ich môcť rozšíriť s odvolaním sa na všeobecné obmedzenie, ktoré v tomto článku znie: „v rámci právomocí, ktorými je [touto Zmluvou] poverené Spoločenstvo". Podľa môjho názoru je ešte menší priestor pre rozšírenie rozsahu vecnej pôsobnosti článku 13 ES pomocou odkazu na všeobecnú zásadu rovnosti zaobchádzania.

54. Taký extenzívny výklad článku 13 ES a právnych úprav, ktoré prijal zákonodarca Spoločenstva na vykonanie tohto článku, má za následok, že keby to tak bolo, vytvoril by sa univerzálny oporný Archimedov bod, na základe ktorého by sa mohli zákazy diskriminácie uvedené v článku 13 ES použiť bez zásahu tvorcov Zmluvy alebo zákonodarcu Spoločenstva na úpravu rozhodnutí prijatých členskými štátmi pri výkone svojej právomoci. S prihliadnutím na skutočnosť, že na základe Zmluvy ES ostáva jadro tejto právomoci členským štátom aj v prípade, keď bola právomoc Spoločenstva v tejto oblasti zákonodarcom Spoločenstva aktivovaná, tento výsledok nie je žiaduci ani z hľadiska hospodárnosti Zmluvy, ani z hľadiska inštitucionálnej rovnováhy.

55. Navyše ešte pripomínam nasledujúce. Úsilie zabezpečiť účinnosť zákazov diskriminácie, ktoré sú v prejednávanej veci relevantné, v praxi stále ukladá zákonodarcovi úlohu vykonať bolestivé, ak nie tragické voľby, pričom dotknuté záujmy, akými sú práva zdravotne postihnutých osôb alebo starších pracovníkov, narážajú na potrebu pružného fungovania trhu práce alebo na nárast podielu účasti vyšších vekových kategórií. Často sú pri uplatňovaní týchto zákazov diskriminácie nevyhnutné finančné náhrady, ktorých odôvodnenosť závisí aj od verejných zdrojov, ktoré sú k dispozícii, alebo od všeobecnej úrovne blahobytu v dotknutých členských štátoch. Toto posúdenie sa na vnútroštátnej úrovni nevykonáva v právnom vákuu. Zvyčajne sa vykonáva z hľadiska základných vnútroštátnych ústavných práv a príslušných ustanovení medzi-

národných zmlúv v oblasti ľudských práv. Z tohto hľadiska musí mať Súdny dvor ako súd Spoločenstva nenapadnuteľný a vyšší základ právomoci, ak má napraviť rozhodnutia prijaté v medziach stanovených vnútroštátnymi ústavnými právnymi predpismi a medzinárodným právom, a to v súlade s rozsahom svojej vlastnej právomoci.

56. Vzhľadom na vyššie uvedené tvrdenia sa teda prikláňam k opatrnejšiemu výkladu a uplatňovaniu smernice 2000/78 oproti tomu, ktorý Súdny dvor uviedol v rozsudku Mangold [7]. Takto už predbieham odpoveď na druhú otázku vnútroštátneho súdu.

3. Pojem „zdravotné postihnutie" ako pojem práva Spoločenstva

57. Pojem „zdravotné postihnutie" je neurčitý právny pojem, ktorý sa pri praktickom uplatňovaní vykladá rôznym spôsobom. Keďže sa tento výraz objavil v článku 13 ES, ktorý sa týka zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia, ktorý bol následne vykonaný a podrobnejšie upravený v smernici 2000/78, treba tento pojem vymedziť z hľadiska práva Spoločenstva.

58. Ešte väčší význam to má z dôvodu, že pojem „zdravotné postihnutie" je lekársko-vedeckým pojmom, ale aj vo svojom sociálnom význame podlieha relatívne rýchlemu vývoju. V tejto súvislosti nemožno vylúčiť, že určité fyzické alebo psychické postihnutia majú v určitej súvislosti sociálny charakter „zdravotného postihnutia", pričom v inej súvislosti to tak nie je.

59. Táto premenlivosť a zároveň citlivosť pojmu „zdravotné postihnutie" vedú na jednej strane k veľkým rozdielom vo výklade a uplatňovaní zákazu diskriminácie. To svedčí v prospech jednotného výkladu. Na druhej strane kombinácia dynamiky a zmien, ktorá sa prejavuje vo vedeckom vnímaní a v sociálnom chápaní fenoménu zdravotného postihnutia, ukladá pri hľadaní jednotnosti povinnosť opatrnosti. K tomuto chápaniu sa vrátim.

60. V priebehu histórie spoločnosti za posledné dve storočia sa okruh osôb, ktoré sa považujú za zdravotne postihnuté, nepochybne rozšíril. To vyplýva zo značného zlepšenia verejného zdravia v spoločnosti a vyššieho blahobytu. Dôsledkom toho je, že tí, ktorí nemohli mať výhody z tohto zlepšenia, pretože mali viac-menej trvalé fyzické alebo psychické problémy, sa stali viditeľnejšími.

61. Vývoj v biolekárskych vedách viedol k lepšiemu pochopeniu fyzických

7 — Už citovaný v poznámke pod čiarou 2.

a psychických porúch, ktoré sú základom zdravotných postihnutí. Spôsobil tiež rozšírenie pojmu „zdravotné postihnutie". Väčšia náchylnosť k závažným poruchám v dôsledku genetickej poruchy môže dotknutým osobám spôsobiť značné obmedzenia.

62. Tento posledný príklad preukazuje, že osobitné sociálne súvislosti, v akých sa pohybujú zdravotne postihnuté osoby, môžu byť podstatné na účely posúdenia otázky, či sa majú za také osoby považovať. Kým nie je zistená genetická porucha, osoba, o ktorú ide, nie je vystavená diskriminácii. Situácia sa môže zmeniť ihneď po tom, ako sa to stane známe, keďže zamestnávatelia alebo poisťovatelia nemajú v úmysle znášať pri zamestnávaní alebo poistení dotknutej osoby väčšie riziko.

63. Trvalosť fyzického alebo psychického postihnutia sa často cituje ako jedna z vlastností, ktorou sa v literatúre odlišujú zdravotné postihnutia od chorôb. Vo väčšine prípadov totiž spočíva kritérium práve v trvalosti. Existujú však progresívne choroby, ktoré vyvolávajú u pacientov v priebehu dlhého obdobia závažné straty niektorých funkcií, ktoré ich tak obmedzujú, že sa v spoločenskom živote v podstate neodlišujú od „trvalo" zdravotne postihnutých osôb.

64. To, čo je dosiaľ uvedené, ma vedie k záveru, že pojem zdravotné postihnutie uvedené v smernici 2000/78 je právnym pojmom práva Spoločenstva, ktorý vyžaduje samostatný a jednotný výklad, ktorý musí zohľadňovať kontext ustanovenia a cieľ sledovaný príslušnou právnou úpravou. [8]

65. Zdá sa zjavné aj z vecných dôvodov, že pojem „zdravotné postihnutie" uvedený v dotknutej smernici vyžaduje jednotný výklad Spoločenstva, aby sa zákazu diskriminácie zabezpečila nevyhnutná jednotnosť osobnej a vecnej pôsobnosti. Okruh chránených osôb a vymedzenie obmedzení funkcií, na ktoré sa musí prihliadať, sa nemôžu líšiť. V opačnom prípade by sa líšila ochrana poskytovaná v rámci Spoločenstva týmto zákazom diskriminácie.

66. Napriek tomu, ako už bolo vyššie stručne poznamenané, pri vykonávaní jednotného výkladu pojmu zdravotného postihnutia je potrebné prihliadať na dynamiku sociálneho vnímania fenoménu zdravotného postihnutia ako obmedzenia funkcií v dôsledku psychického alebo fyzického postihnutia, vývoja lekárskych a biolekárskych poznatkov

8 — Pozri najmä rozsudky z 18. januára 1984, Ekro, 327/82, Zb. s. 107, bod 11; z 19. septembra 2000, Linster, C-287/98, Zb. s. I-6917, bod 43; z 9. novembra 2000, Yiadom, C-357/98, Zb. s. I-9265, bod 26; zo 6. februára 2003, SENA, C-245/00, Zb. s. I-1251, bod 23; z 27. februára 2003, Adolf Truley, C-373/00, Zb. s. I-1931, bod 35, a z 27. novembra 2003, Zita Modes, C-497/01, Zb. s. I-14393, bod 34.

a veľkých rozdielov v súčasnom posúdení veľkého počtu rôznych zdravotných postihnutí.

67. To vedie k tomu, aby sa nevyhľadávali viac-menej vyčerpávajúce alebo definitívne vymedzenia pojmu „zdravotné postihnutie". Výklad tohto pojmu Súdnym dvorom má poskytnúť vnútroštátnemu súdu kritériá a oporu v práve Spoločenstva, vďaka ktorým bude tento súd môcť nájsť odpoveď na právnu otázku, ktorá mu bola položená. [9]

68. Takto sa v rámci Spoločenstva môže zabezpečiť zbližujúci sa výklad a uplatňovanie pojmu „zdravotné postihnutie" bez toho, aby sa narušil otvorený charakter tohto pojmu. Z tohto hľadiska súhlasím s názormi, ktoré v tejto súvislosti predložila holandská vláda. [10]

4. Zdravotné postihnutie, diskriminácia a náhrada

69. V priebehu rokov sa zákonodarca v európskych sociálnych právnych štátoch zaoberal tromi spôsobmi ochrany osôb so zdravotným postihnutím.

70. Už pri vzniku právnej úpravy v oblasti sociálneho zabezpečenia sa prijímali osobitné opatrenia pre osoby, ktoré sa stali trvale zdravotne postihnutými v dôsledku pracovných úrazov a nemohli sa viac na pracovnom procese zúčastňovať. Následne sa pomocou sociálnych dávok zabezpečilo životné minimum pre tých, ktorí si nemohli zabezpečiť vlastné potreby v dôsledku zdravotného postihnutia.

71. Myšlienka, že zdravotné postihnutie nemôže viesť k neodôvodnenej diskriminácii na trhu práce a v iných oblastiach sociálnej činnosti, sa postupne objavovala po druhej svetovej vojne. Viedla k spresneniu zásady rovnosti zaobchádzania zameranej na diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia. V práve Spoločenstva bolo toto spresnenie vyjadrené v článku 13 ES a v smernici 2000/78.

72. Vývoj lekárskych poznatkov v spojení so zvýšenými technologickými možnosťami spôsobili, že sa v narastajúcom počte prípadov, keď je odôvodnené osobitné zaobchádzanie so zdravotne postihnutými osobami na trhu práce a v iných oblastiach sociálnej činnosti, keďže už nemôžu zodpovedať požiadavkám na zamestnanie alebo iné činnosti, mohla nájsť taká náhrada za postihnutie a/alebo obmedzenie prekážok, ktoré

9 — To je napokon v súlade s ustálenou judikatúrou Súdneho dvora týkajúcou sa povahy spolupráce medzi súdom Spoločenstva a vnútroštátnym súdom. V tejto súvislosti pozri rozsudok zo 4. februára 1964, Albatros, 20/64, Zb. s. 40.

10 — Zástupca holandskej vlády najmä uviedol, že otvorený charakter pojmu nespôsobuje, že by bolo nevyhnutné alebo žiaduce vyčerpávajúco ho definovať. Podľa názoru tejto vlády sa význam pojmu zdravotné postihnutie napokon určí na základe osobitostí konkrétneho prípadu (bod 23 písomných pripomienok).

z toho vyplývajú, že zdravotne postihnuté osoby mohli znova v celom rozsahu alebo čiastočne pokračovať vo svojom zamestnaní alebo činnosti.

73. Stále väčší prístup k primeraným možnostiam vyváženia zdravotných postihnutí alebo obmedzenie ich dôsledkov spôsobuje, že sa znižuje priestor pre prijateľné odôvodnenie rozdielneho zaobchádzania na základe zdravotného postihnutia. Táto pozitívna stránka z pohľadu povinností zamestnávateľa zákazu diskriminácie, ktorý je v zásade negatívny, je vyjadrená v článku 5 smernice 2000/78 [11].

74. Vzhľadom na tieto štyri úvodné pripomienky sa teraz pokúsim nájsť odpoveď na položené prejudiciálne otázky.

C — *O prvej prejudiciálnej otázke*

75. Odpoveď na prvú prejudiciálnu otázku sa môže ľahko vyvodiť z predchádzajúcej tretej a štvrtej úvodnej pripomienky.

11 — V tomto ustanovení sa uvádza to, čo upravuje bod 26 Charty základných sociálnych práv pracovníkov Spoločenstva, ktorá je citovaná v bode 9 týchto návrhov.

76. Zdravotne postihnuté sú osoby s vážnymi obmedzeniami funkcií (zdravotné postihnutie), ktoré vyplývajú z fyzického, mentálneho alebo psychického postihnutia.

77. Z toho vyplývajú dva dôsledky:

— musí ísť o obmedzenia, ktorých dôvodom sú zdravotné problémy alebo fyziologické anomálie dotknutej osoby a musia byť dlhodobé alebo trvalé,

— zdravotný problém, ktorý je dôvodom obmedzenia funkcií, sa musí v zásade odlišovať od tohto obmedzenia.

78. Choroba ako príčina prípadného budúceho zdravotného postihnutia sa teda v zásade nemôže považovať za zdravotné postihnutie. Preto neumožňuje uplatnenie zákazu diskriminácie podľa článku 13 ES v spojení so smernicou 2000/78.

79. Výnimka z tohto pravidla je možná výlučne v prípade, ak sa v priebehu choroby prejavia dlhodobé alebo trvalé obmedzenia funkcií, ktoré sa považujú za zdravotné postihnutie aj bez ohľadu na chorobu, ktorá ešte pretrváva.

80. Prepustenie zo zamestnania z dôvodu choroby teda môže predstavovať diskrimináciu na základe zdravotného postihnutia, ktorá je zakázaná smernicou 2000/78, iba vtedy, ak dotknutá osoba môže preukázať, že jediným dôvodom jej prepustenia zo zamestnania nie je sama choroba, ale dlhodobé alebo trvalé obmedzenia, ktoré z nej vyplývajú.

81. Pre úplnosť dodám, že v tomto prípade môže byť prepustenie zo zamestnania napriek tomu odôvodnené, pokiaľ príslušné obmedzenia funkcií, ktoré sa považujú za zdravotné postihnutie, znemožňujú alebo závažným spôsobom obmedzujú výkon povolania alebo dotknutej činnosti. [12]

82. Toto odôvodnenie je však prípustné výlučne v prípade, keď zamestnávateľ nemá k dispozícii primerané prostriedky, ktoré obmedzujú alebo vyvažujú dotknuté zdravotné postihnutie takým spôsobom, aby mohla zdravotne postihnutá osoba ďalej pokračovať vo vykonávaní svojho povolania alebo činnosti. [13]

12 — Pozri smernicu 2000/78, článok 4 ods. 1.

13 — Pozri smernicu 2000/78, článok 5.

83. Požiadavka primeranosti sa vo svojej podstate určuje aj nákladmi na prostriedky, ktoré sa majú vziať do úvahy, proporcionalitou týchto nákladov v medziach, v akých nie sú nahradené orgánmi verejnej moci, a znížením alebo vyvážením zdravotného postihnutia, ktoré tieto náklady umožnia, ako aj možnosťou prístupu dotknutých postihnutých osôb k iným povolaniam alebo činnostiam, v ktorých ich zdravotné postihnutie nevytvára prekážku alebo by vytváralo zjavne menšiu prekážku.

D — *O druhej prejudiciálnej otázke*

84. Z druhej úvodnej pripomienky možno vyvodiť odpoveď na druhú prejudiciálnu otázku:

— ani genéza, ani znenia článku 13 ES a smernice 2000/78 neumožňujú chápať chorobu ako samostatný dôvod zákazu diskriminácie,

— takýto zákaz diskriminácie sa tiež nemôže chápať ako osobitný prípad všeobecnej zásady rovnosti zaobchádzania.

V — Návrh

85. Vzhľadom na vyššie uvedené navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na prejudiciálne otázky, ktoré položil Juzgado de lo Social nº 33 de Madrid takto:

1. Choroba sa v zásade ako dôvod prípadného budúceho zdravotného postihnutia nemôže považovať za zdravotné postihnutie. Ako taká preto neumožňuje uplatnenie zákazu diskriminácie podľa článku 13 ES v spojení so smernicou Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolaní. Výnimka z tohto pravidla je možná výlučne v prípade, ak sa v priebehu choroby prejavia dlhodobé alebo trvalé obmedzenia funkcií, ktoré sa považujú za zdravotné postihnutie aj bez ohľadu na chorobu, ktorá ešte pretrváva. V takom prípade bude dotknutá osoba, ktorá sa dovoláva zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia, musieť preukázať, že jediným dôvodom jej prepustenia zo zamestnania nie je sama choroba, ale dlhodobé alebo trvalé obmedzenia, ktoré z nej vyplývajú.

2. Ani genéza, ani znenia článku 13 ES a smernice 2000/78 neumožňujú chápať chorobu ako samostatný dôvod zákazu diskriminácie patriaci k dôvodom, na základe ktorých je táto diskriminácia zakázaná. Z tohto hľadiska sa takýto zákaz diskriminácie tiež nemôže chápať ako osobitný prípad všeobecnej zásady rovnosti zaobchádzania.